

DEZVOTAREA FUNCȚIILOR POTENȚIALE LA COPIII CU NEVOI SPECIALE ÎN RAPORT CU NIVELUL ACHIZIȚIILOR PSIHOFIZICE

Viorica *CHE*TRARI, Ana *SÎ*RBUR

Catedra Psihologie

Un des problèmes majeures de la société de tous les temps, et d'autant plus de l'étape actuelle, concerne la catégorie sociale des personnes avec des déshabilités. La priorité de chaque société est de soigner les enfants et plus spécialement ceux qui nécessitent des soins spéciaux. Dans le présent article on a essayé de développer la base méthodologique d'une théorie se rapportant au langage et à la psychomotricité pour ces enfants. On a élaboré des activités visant à récupérer la psychomotricité et le langage d'après le principe qui aborde les caractères individuels.

Dezvoltarea fizică asigură dezvoltarea psihică, socială și a personalității copilului. Copiii se dezvoltă într-un mod previzibil, de la totală dependență de adult până la autonomie personală și independență fizică și socială. Viteza și ritmul de dezvoltare, particularitățile motorii, particularitățile limbajului sunt diferite pentru toți copiii, însă modul de dezvoltare este asemănător, toți parcurgând aceleași etape predictive. O parte dintre copii, comparativ cu semenii lor, parcurg această evoluție în mod diferit, au probleme de dezvoltare care se manifestă prin întârzierea formării anumitor deprinderi care ulterior împiedică socializarea și integrarea copilului în grup. Adică, vorbim despre o limită funcțională specifică a unei categorii de copii cu nevoi speciale.

Totuși, luarea în considerație numai a limitelor funcționale a unei persoane nu conduce neapărat la noțiunea de deficiență/nevoie specială, deoarece în acest caz toți oamenii ar avea deficiență: fiecare are o "limită funcțională", într-un anumit sens. Limitele funcționale ale unei persoane devin o "nevoie specială" numai atunci când acestea o împiedică să participe normal la activitățile de zi cu zi. Evitarea acestor situații depinde adesea de nivelul de dezvoltare a societății și sursele oferite de aceasta.

În republicile ex-sovietice, inclusiv Republica Moldova, psihopedagogia specială manifestă carențe la diverse niveluri în domeniul educației preșcolare și școlare a copiilor cu nevoi speciale. La capitolul comunicare și psihomotricitate, personalul practic nu dispune de resurse, instrumente, programe special adaptate pentru acești copii.

Totuși, tendințele actuale în evoluția învățământului special din Republica Moldova se pronunță în favoarea reformării moderate a învățământului special, în cadrul căreia s-ar păstra și dezvolta realizările de valoare din etapa anterioară și s-ar implementa, în baza acestora, principiile moderne, de alternativă ale educației și instruirii copiilor cu dizabilități, iar accentul se pune nu atât pe diagnosticarea propriu-zisă, cât pe alegerea celor mai potrivite programe dezvoltative pentru copilul concret și pe crearea condițiilor pentru aplicarea acestora.

Astfel, s-a propus o cercetare orientată spre explorarea căilor psihologice eficiente pentru copiii marcați de deficit motor și dereglări de limbaj. S-a presupus că limbajul și psihomotricitatea la copii cu nevoi speciale poate fi realizată prin activități bine structurate, în formă de intervenții psihocorecționale. Scopul cercetării constă în investigarea posibilităților de dezvoltare a funcțiilor potențiale printr-o metodologie recuperativă, specifică și diferențiată, în raport cu vârsta și nivelul achizițiilor psihofizice. Drept obiective s-au propus:

- stabilirea vârstei mintale și cronologice a copiilor din eșantionul propus;
- alegerea unor probe semnificative din literatura de specialitate care evaluează limbajul și psihomotricitatea adaptate vârstei respective, precum și specificului psihologic al copiilor investigați;
- selectarea metodelor/instrumentelor psihoterapeutice în sensul dezvoltării limbajului și psihomotricității copiilor cu nevoi speciale;
- adaptarea, conceperea unor metode recuperatorii în dependență de specificul psihologic al subiecților;
- îmbinarea metodelor studiate în scopul constituirii activităților structurate și orientate spre dezvoltarea limbajului și psihomotricității la copii cu nevoi speciale;
- elaborarea ședințelor recuperatorii după principiul abordării individuale.

Scopul cercetării a presupus realizarea atât a unui experiment formativ, cât și constatativ. Acesta prevede și un studiu comparativ dintre particularitățile psihomotricității și limbajului la începutul experimentului formativ și rezultatele pentru aceleași aspecte la sfârșitul experimentului.

Variabila independentă în cercetare a constituit-o nivelul intelectual al subiecților. Variabilele dependente din cadrul cercetării sunt „psihomotricitatea” și „limbajul” care urmau a fi dezvoltate prin intervențiile corectiv-recuperative din cadrul experimentului formativ.

Ca metode de investigație pentru experimentul de constatare s-au folosit:

- test pentru diagnosticarea nivelului de inteligență la copii oferit de R.S. Nemov;
- test pentru consultarea neuropsihologică a sferei motorii la copii (L.S. Țvetkova);
- testul “Determinarea nivelului vocabularului activ” (R.S. Nemov);
- testul “Cunoașterea vârstei psihologice a limbajului” adaptat după Alice Descoedress.

Eșantionul l-au constituit 10 copii de la școala specială-internat Ialoveni pentru deficiențe locomotorii, clasa I. Vârsta cronologică a copiilor, totuși, era diferită - de la 7 la 10 ani. S-a ales anume această vârstă, deoarece depistarea/examinarea tulburărilor, în special, de limbaj se face asupra copiilor ce frecventează grădinițele (grupele mari) și școlile (clasa I). În jurul vârstei de 6-7 ani are loc un salt în dezvoltarea copilului și acesta este mai receptiv la tratamentul logopedic (Stănică Cornelia).

În selectarea eșantionului s-a folosit testul de inteligență menționat mai sus cu scopul de a selecta copii cu intelectul păstrat sau cel puțin cu debilitate mintală ușoară.

Astfel, s-au realizat zece studii de caz. Cu fiecare copil, individual s-au petrecut câte șaisprezece ședințe (de două ori pe săptămână). Acestea durau în medie douăzeci de minute și conțineau seturi de exerciții combinate - pentru dezvoltarea psihomotricității și limbajului.

La organizarea ședințelor s-a ținut cont de menținerea contactului vizual, apropierea sufletească de copil pentru a-l înțelege și a-l ajuta în momentul oportun și alți factori psihologici.

În timpul examinării copiilor s-au respectat principiile oferite de C.Stănică și E.Vrăjmaș: crearea unei atmosfere destinse, a unor relații socioafective favorabile între examinator și copii, încurajare, colaborare permanentă cu copiii, crearea unei motivații necesare corectării limbajului și psihomotricității, adaptarea schemei de terapie la nivelul limbajului, vârstei subiectului și factorilor etiologici care au determinat întârzierea de limbaj etc. Acestea au fost realizate pentru încurajarea și stimularea copilului cât mai mult posibil pe parcursul experimentului.

În cercetare s-a ținut cont de principiul abordării individuale, susținut încă de L.S. Vâgotski, care subliniază oportunitatea de a repera pe calitățile și diferențele în dezvoltare ale fiecărui copil, luând în considerație posibilitățile individuale. Fiecare copil este unic prin esența sa de ființă umană. Individualizarea vine să valorifice diversitatea identităților psihice, fizice și experiențiale ale copiilor, respectând copilul în procesul educațional și de recuperare. Organizarea procesului de recuperare prin individualizare se realizează prin selectarea metodelor, procedeele, materialele, se iau în considerație deosebirile individuale ale copiilor, nivelul de dezvoltare a capacităților de recuperare, tempoul etc. Se utilizează întrebări, jocuri, exerciții și material intuitiv pentru fixarea imaginii psihomotorii, executării diferitelor mișcări în scopul conștientizării fiecărei acțiuni, dezvoltând deprinderile de planificare, de organizare și de control implicate în activitățile de recuperare.

Ca tehnici și procedee de lucru în cadrul cercetării s-au folosit blocuri de activități: terapia cu caracter general (educarea mișcărilor articulatorii, educarea respirației, auzului fonematic) și terapii cu caracter specific - pentru dezvoltarea psihomotricității și limbajului.

Tehnicile și procedeele de lucru au fost preluate din jocurile pentru copii cu deficiențe locomotorii, ludoterapie – jocul ca terapie recuperatorie și din programul de stimulare a vorbirii după sistemul Portage.

În urma experimentului formativ s-a constatat că limbajul și psihomotricitatea subiecților au evoluat semnificativ. De exemplu, în studiul de caz doi, în urma testării sferei psihomotorii, copilul a obținut 22 puncte din 35. Acesta este un punctaj mediu, în comparație cu ceilalți subiecți, pentru faza de pretest. În faza de posttest subiectul a obținut 30 puncte - o evoluție semnificativă în urma ședințelor petrecute. De exemplu, în figura 1 se observă evoluția praxisului dinamic, proba grafică (test pentru consultarea neuropsihologică a sferei motorii la copii (L.S. Țvetkova):

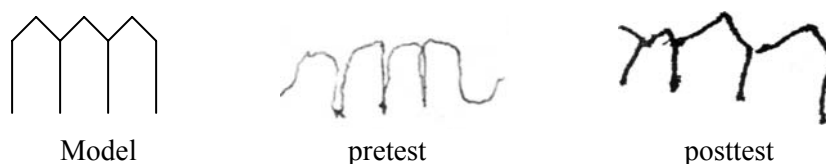

Fig. 1

În studiul de caz trei, în urma testării sferei psihomotorii, copilul a obținut 13 puncte din 35. Acesta este un punctaj destul de jos, în comparație cu ceilalți subiecți, pentru faza de pretest. Greșelile din această probă vorbesc despre un grad de inertitate în sfera motrică și despre o eventuală patologie în secțiunile lobilor posteriori ai emisferei stângi. În faza de posttest subiectul a obținut 18 puncte - o evoluție semnificativă în urma ședințelor petrecute. Aceasta este ușor de observat (din figura 2), unde se înregistrează o îmbunătățire a praxisului dinamic, proba grafică (test pentru consultarea neuropsihologică a sferei motorii la copii (L.S. Țvetkova).

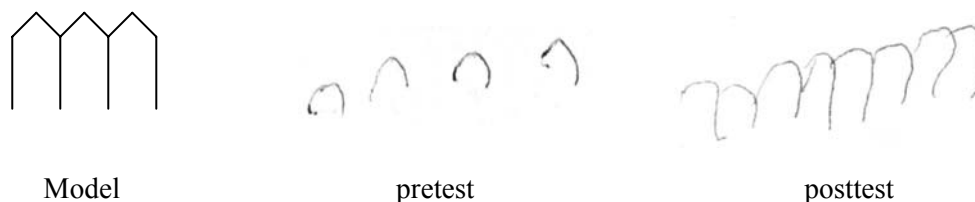

Fig.2

La fel, în cazul praxisului constructiv, proba 5, subiectul a confundat partea de sus a figurii cu cea de jos și în general, nu a reușit să o redea. Însă în urma intervențiilor recuperatorii, în faza de posttest, s-a observat o evoluție pozitivă a psihomotricității subiectului (Fig.3):

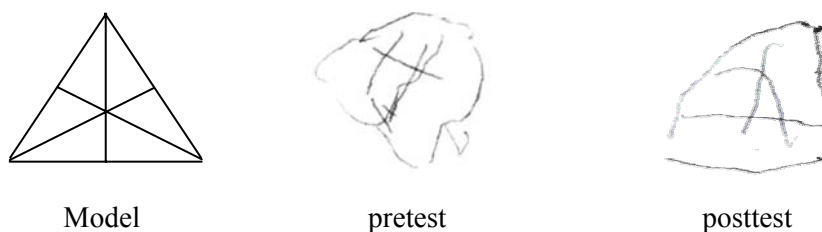

Fig.3

La nivelul testării vocabularului activ același subiect a obținut un punctaj mic – 2,5 puncte. Dar în posttest obține 3,5 puncte, avansând spre nivelul mediu (testul “Determinarea nivelului vocabularului activ” (R.S. Nemov). Evoluția pare nesemnificativă, dar analizând calitativ rezultatele subiectului observăm că performanțele lui au evoluat. Se observă cum a progresat capacitatea de a formula o propoziție, de a expune mai clar gândul, de a folosi atributul, pronumele, articolul hotărât etc. Acest studiu de caz relevă că mediul nefavorabil din care provine copilul a influențat negativ dezvoltarea vocabularului său și, în general, al psihicului și motricității.

Realizarea cercetării date a contribuit:

- la dezvoltarea psihomotricității și limbajului la copiii cu nevoi speciale;
- s-a făcut o tentativă de dezvoltare a comunicării și psihomotricității la copiii cu nevoi speciale;
- s-a stabilit faptul că este posibilă dezvoltarea acestora în baza unor activități bine structurate;
- s-au elaborat seturi de exerciții (psihoterapii generale, pentru mobilitatea aparatului fonoarticular, pentru dezvoltarea respirației, auzului fonematic) pentru dezvoltarea limbajului și psihomotricității, care vor putea fi folosite în instituțiile speciale;
- s-a stabilit că utilizarea acestor exerciții orientate spre formarea componentelor sferelor respective la copiii cu nevoi speciale contribuie la dezvoltarea semnificativă a limbajului și psihomotricității.

Scopul indirect al experimentului a fost reliefa faptul că maximizarea rezultatului unor investiții în funcțiile potențiale ale copiilor cu deficiențe fizice se poate obține prin investiții suplimentare minime într-o activitate considerată de unii de rutină și chiar secundară, cum ar fi scurte ședințe de psihoterapie ale limbajului și psihomotricității. Odată ce există o asemenea posibilitate și aceasta costă atât de puțin, merită a implementa pe larg recuperările respective.

Bibliografie:

1. Albu A. Asistența psihopedagogică și medicală a copiilor cu deficiențe fizice. - Iași: Polirom, 2001.
2. Bardar Cornelia. Psihomotricitatea. Elemente teoretico-științifice. - Chișinău, 1998, p.4-15.
3. Popovici Doru-Vlad. Dezvoltarea comunicării la copii cu deficiențe mintale. - București: Pro Humanitate, 1994.
4. Gânu Domnica. Copilul cu cerințe educative speciale. - Chișinău: Pontos, 2002, p.8-35; 68.
5. Ghid de predare / învățare pentru copii cu cerințe educative speciale. - București, 2000. - 149 p.
6. Holdevici Irina. Elemente de psihoterapie. - București, 1996.
7. Neamțuc Gheguț A. Psihopedagogie specială. - Iași, Polirom, 2000.
8. Savca L.I. Corectarea dereglărilor vorbirii orale și scrise a elevilor. - Chișinău: Lumina, 1998, p.20-43, 105-126.
9. Stănică Cornelia, Vătășescu Ecaterina. Terapia tulburărilor de limbaj. - București, 1994. - 224 p.
10. Verza Emil. Tulburări de limbaj. Educația integrată a copiilor cu handicap. Asociația RENICO și Reprezentanța UNICEF în România, noiembrie 1999.
11. De Vito J. Human communication, the basic course. - New York, 1998, p.6.
12. Немов Р.С. Психология. Книга 3. - Москва, 1999, с.66-69, 116-123.
13. Цветкова А.С. Методика диагностического нейро и психологического обследования детей. - Москва, 1997, с.24-30; 82.

Prezentat la 16.10.2007